

DIFFICULTIES IN TRANSLATING MEDICAL TEXTS (EXAMPLES FROM RUSSIAN, ENGLISH AND ROMANIAN LANGUAGES)

Marta – Teodora BOBOC
Lecturer PhD, University of Bucharest

Abstract: The given article focuses on a niche field of study, since it functions as a link or bridge between medicine as an exact science with solid empirical grounds and linguistics, which specialists tend to view as a rather theoretical domain. Besides the relatively low number of such works, its practical purpose and value are a strong reason for our attempt to write on this subject. Not only has the Coronavirus pandemic led us all into a frenzy of medical terms usage (just like medicines themselves, right?), but it has also made us think about the vital importance of translation and international communication.

Therefore, the given paper is a concise analysis of the main difficulties that arise in translation process when dealing with medical texts, ranging from discrepancies in organizational structures, denomination and taxonomy of medical terms, to various problems, such as: neologisms, translation by transliteration and / or calque, false friends, synonymy and metonymy, rendering eponyms and acronyms or linguistic interference.

Keywords: medical terminology, translation strategies, false friends, eponyms and acronyms, adaptation

Necesitatea traducerii în procesul de comunicare interculturală s-a impus de mai multă vreme ca element fundamental, însă importanța sa sporește atunci când sunt vizate anumite domenii specializate, esențiale pentru bunăstarea ființei umane și desfășurarea activităților cotidiene. În acest sens, alături de sfera tehnică, de cea jurnalistică (incluzând tot ceea ce ține de mass-media), de cea a consumului de bunuri, servicii și a schimbului de informații, sfera medicală se distinge drept relevantă, cu atât mai mult cu cât în perioada contemporană deplasările naționale ori în și din străinătate nu se mai pot face decât cu respectarea unor reguli stricte, iar colaborarea diverselor organizații internaționale de profil este definitorie în lupta cu pandemia provocată de Coronavirus. Dar acesta este numai unul dintre multiplele aspecte medicale în care dezvoltarea unor proiecte în măsură să coopteze cercetători din diverse țări ar putea contribui la identificarea unui antidot pentru multe dintre maladiile existente.

O clasificare a traducerii din domeniul medical, bazată pe criterii cât mai variate, printre care se numără schimbarea codului lingvistic, nivelul de traductibilitate al noțiunilor în cauză, diversele tipuri de text, diversele metode de traducere, precum și registrul avut în vedere, ne impune să menționăm următoarele categorii:

- traducere *semiotică, intralingvistică și interlingvistică* (tipologie aparținând lui Roman Jakobson, 1959, aplicabilă în medicină sub toate formele sale: *semiotică* – prin „traducerea” imaginilor, redarea verbală sau în rapoarte scrise a informațiilor oferite de tomografii și radiografii; *intralingvistică* – prin interpretarea terminologiei medicale

într-un limbaj accesibil pacienților, ca nespecialiști) și *interlingvistică* (adică traducerea dintr-o limbă în alta a lexicului de profil, ceea ce constituie obiectul prezentului articol);

- traducere de text¹ *non-literar* (conform lui V.N. Komissarov, 1990) sau *denotativ* (în accepțiunea lui Wolfram Wills, 1982), în opoziție cu traducerea textelor literare (sau conotative), fie că este vorba de proză sau poezie;
- traducere *scrisă, orală* sau *mixtă* (V.N. Komissarov), întâlnită la nivel medical în toate cele trei ipostaze (*scrisă* – traducerea documentelor de profil, *orală* – consecutivă / simultană la diverse conferințe și manifestări cu tematică sanitară, *mixtă* – fie traducerea orală a unui text scris, fie transpunerea în scris a unui material înregistrat verbal);
- traducere *directă* sau *indirectă* (Ernst-August Gutt, 2000), depinzând mai curând de publicul țintă (*directă* – în cazul în care se păstrează sensul materialului original și dacă implică familiarizarea cu contextul din limba și cultura sursă și *indirectă* – cea care presupune un nivel mai lax al corespondenței între texte, în cazul comunicării de la specialist la nespecialist sau între două persoane din afara sistemului medical);
- traducere *completă* sau *rezumativă* (T.A. Kazakova, 2001), asemănătoare tipologiei binare anterioare (*completă* – dacă respectă pe cât posibil conținutul propriu-zis al mesajului original, precum și întregul ansamblu de conotații și nuanțe, după caz și *rezumativă* – atunci când se efectuează într-o versiune contrasă și implicit lipsită de o parte din informații);
- după gradul de adecvare a traducerii, Monia Bayar (Bayar, 2007) propune o taxonomie amplă, incluzând: traducerea *optimă* (care oferă cel mai apropiat grad de echivalență în contextul dat) și traducere *non-optimă*, ce se subdivizează în: traducere *aproape optimă* (prin care mesajul este redat coerent și fluent, dar nu ajunge la gradul optim de lizibilitate textuală), traducere *parțială* (când mesajul este tradus selectiv, nu integral), traducere *slabă calitativ* (are un grad scăzut de lizibilitate și nu redă adecvat ideea principală a textului sursă), traducere *eronată* (dacă textul rezultat în limba țintă este ilizibil) și *non-traducere / echivalență zero* (când nu există deloc echivalență de 1:1 între mesajul din limba sursă și cel din limba țintă). Și tocmai o atare perspectivă asupra traducerii îi evidențiază cel mai bine rolul și capacitatea de a influența semnificativ comunicarea – în sectorul clinic unele erori de interpretare îi pot fi fatale pacientului, în funcție de gravitatea și complexitatea afecțiunii de care suferă.

În ceea ce privește textele medicale, ele pot fi definite ca „*publicații specializate, din domeniul terapeutic sau texte cu caracter particular, al căror conținut vizează diversele probleme de sănătate. Specificul textelor medicale constă în faptul că ele sunt, de regulă, destinate unui cerc restrâns de specialiști, iar registrul în care sunt expuse informațiile este unul strict, uniform, lipsit de expresivitate și marcat de o terminologie proprie, ce abundă în abrevieri. Scopul unor asemenea texte este schimbul de experiență și informarea publicului țintă în legătură cu rezultatele cercetărilor desfășurate.*”

¹ Referitor la tipul textelor de tradus, o clasificare similară, dar detaliată față de cea a lui Komissarov, oferă și Katharina Reiss, care divizează materialul de lucru în: texte în care se pune accentul pe *conținut* (texte specializate, categorie în care se încadrează și corpusul medical), texte care se axează pe funcția *expresivă* (cele literare), texte care se axează pe funcția *conotativă* (adică publicistice) și texte *subsidiare* (traducerile cinematografice și de operă).

Particularitatea bibliografiei medicale ca element component al discursului științific rezidă în lexicul specializat utilizat." (Zlobina, Mișutinskaia, Ponomarenko, 2018, p. 10-11).

Astfel, în categoria textelor medicale se încadrează documente de tipul celor care abordează (Suhareva, Rodionova, 2020, p. 61):

- istoricul clinic al pacienților, inclusiv certificatele, adeverințele și trimerterile la diverse analize, eliberate de medicul curant;
- rezultatele cercetărilor referitoare la medicație, documentația privitoare la medicamente și aparatura medicală;
- rețetele și indicațiile legate de tratamentul variatelor afecțiuni;
- licențele deținute de companiile farmaceutice, certificatele de atestare a calității pentru produse și echipamente medicale;
- site-urile companiilor afiliate domeniului medical, farmaceutic și de producție medicamentoasă;
- bibliografia de specialitate (articolele, compendiile, suportul scris pentru comunicările și prezentările de la diferite congrese și conferințe);
- literatura de popularizare pe teme din medicină.

Lingviștii care se ocupă de sfera lexicală medicală ierarhizează vocabularul aparținând acestui câmp semantic în modul următor (Besekirska, 1997; Abramova, 2003; Trofimova, 2004):

- termeni *de origine rusă* (autohtoni): rus. *бедро* – eng. *thigh* – rom. *coapsă*, rus. *бельмо* – eng. *leucoma* – rom. *albeață*, rus. *оспа* – eng. *smallpox* – rom. *variolă*, rus. *почка* – eng. *kidney* – rom. *rinichi*, rus. *селезёнка* – eng. *spleen* – rom. *splină*, rus. *сердце* – eng. *hart* – rom. *inimă* etc.

- împrumuturi devenite „clasice”, considerate *internaționalisme*, dar adaptate sistemelor fonetic și morfologic ale limbii ruse literare: rus. *аппендицит* – eng. *appendicitis* – rom. *apendicită*, rus. *бацилла* – eng. *bacillus* – rom. *bacil*, rus. *ваготомия* – eng. *vagotomy* – rom. *vagotomie*², rus. *гингивит* – eng. *gingivitis* – rom. *gingivită*, rus. *лимфа* – eng. *lymph* – rom. *limfă*, rus. *рети́на* – eng. *retina* – rom. *retină*, rus. *экссудат* – eng. *exudate* – rom. *exudat*.

- împrumuturi ce provin din limbile occidentale, denumite și *occidentalisme* (rus. *западноевропейизмы*), asimilate într-o mai mare sau mai mică măsură: din engleză (rus. *допинг* – eng. *doping* – rom. *doraj*, rus. *клеренс* – eng. *clearance* – rom. *clearance*), din franceză (rus. *бандаж* – eng. *bandage* – rom. *bandaj*, rus. *мигрень* – eng. *migrene* – rom. *migrenă*), din germană (rus. *фельдшер* – eng. *feldsher* – rom. *felcer*, rus. *шпатель* – eng. *spatula* – rom. *spatulă*) sau din italiană (rus. *малярия* – eng. *malaria* – rom. *malarie*) și altele.

Internaționalismele sunt cuvinte și expresii care au, în diverse limbi, o formă asemănătoare și același sens. Printre cauzele care duc la apariția internaționalismelor se numără următoarele (Krasnov, 2004, p. 11):

² *Vagotomia* este o intervenție chirurgicală ce presupune secționarea nervului vag și este practică în tratamentul unor ulcere.

- corespondențele întâmplătoare: rus. *наркотик* – eng. *narcotic* – rom. *narcotic* (din lat. *narcoticum*, fr. *narcotique*);
- schimbările semantice după preluarea unui cuvânt dintr-o altă limbă sau împrumutul parțial, numai al unui anumit sens al său: rus. *микстура* – eng. *mixture* – rom. *mixtură*, folosit în mod curent pentru a desemna un medicament sub formă lichidă și mult mai rar cu sensul generic de amestec de substanțe (rus. *зелье* – eng. *potion* – rom. *poțiune*). Spre exemplu, în cunoscuta serie de cărți și filme despre Harry Potter, noțiunile de eng. *Malevolent Mixture* și *Potions Class* sunt redată în mod distinct, ca rus. *Микстура Зловредности* și *Зельеварение*, deși fac referire la aceeași realitate. Dar câtă vreme *микстура* se aplică în sens restrâns, pentru o soluție administrată într-o anumită doză, *зелье* indică un amestec oarecare de substanțe. Pe de altă parte, pentru eng. *Rat Tonic* este dat ca echivalent rus. *Крысиная Микстура*, unde se folosește același termen. În plus, în limba română noțiunea de *mixtură* este folosită uneori chiar cu sens figurat, de exemplu „*mixtură de geniu și iluzie*” (cu sensul de *melanj*) – eng. „*mixture of genius and illusions*” – rus. „*смесь гения и иллюзий*”. Iar în cazul rus. *Микстура от любви* se poate ajunge ușor la o interpretare eronată, dacă traducerea este făcută după rezonanța formală, intuitivă, drept corespondent al eng. *Love Potion* și, respectiv, rom. *Poțiune de Dragoste*, aceasta fiind tocmai opusul său – eng. *Love Cure*, rom. *Medicament / Leac împotriva Iubirii*, lucru care poate fi dedus numai ținând cont de sensul primar al noțiunii, de însăși ipoteza de la care am plecat, aceea de *soluție medicamentoasă*;
- împrumutul unui termen de către două limbi străine distincte dintr-o a treia limbă, însă cu sensuri diferite, cum s-a întâmplat în cazul rus. *ангина*, preluat din lat. *angina tonsillitis*, utilizat pentru a desemna eng. *tonsillitis* și rom. *amigdalită*, în timp ce eng. *angina* provine de la lat. *angina pectoris* și corespunde rus. *стенокардия* și rom. *angină pectorală*.

Referitor la dificultățile care apar în procesul de traducere atunci când materialul de lucru vizează domeniul medical, dintre factorii frecvent generatori de probleme în lucrările de specialitate (Derevleva, 2016; Osataeva, 2016; Steblețova & Torubarova, 2018; Rarenko, 2020), consultate de noi pe parcursul documentării, sunt amintiți următorii:

- **organizarea distinctă** a sistemelor medical-sanitare din variate țări;
- **diferențele** în materie de **taxonomie** și **nomenclatură**, de tehnică medicală și cercetare;
- particularitățile **structurale** ale textelor medicale;
- diferența de **afixe** la nivel interlingvistic;
- **dinamica intensă** a terminologiei medicale, grație evoluției tehnico-științifice, ceea ce favorizează apariția și fixarea în limbă a **neologismelor**;
- abundența și uzul voluntar al **anglicismelor** în traducere, din care derivă necesitatea de a opta pentru una dintre variantele existente (engleza britanică sau engleza americană), în funcție de limba și publicul țintă;
- **calitatea dicționarelor** de specialitate, fie ele bilingve sau poliglote;

- redarea lexicului de origine străină (independent de proveniența sa exactă) prin **transliterare** sau **calchiere**, astfel conservându-se forma cuvintelor, fără ca acest lucru să le clarifice automat sensul;
- **falșii prieteni**, deseori desprinși din rândurile *internaționalismelor*, dar care sunt cuvinte cu structură fonetică și ortografică asemănătoare și cu sens diferit;
- fenomenul de **sinonimie**, considerat de către terminologi „*un inconvenient major, care pune sub semnul întrebării însuși caracterul normativ al terminologiei ca știință*” (Solnțev, 2010, p. 132);
- fenomenul de **metonimie**, adică „*inversiunea categoriilor logice ale întregului prin parte, ale părții prin întreg, ale cauzei prin efect, ale efectului prin cauză, ale abstractului prin concret*” (DEX, 2012, p. 647);
- prezența **eponimelor** (îmbinări de cuvinte ce desemnează simptome, sindroame ori boli, având încorporat în denumirea lor numele personalității care le-a descoperit);
- **acronimele**, care, pe lângă faptul că nu se regăsesc întotdeauna în dicționare, pot să nu fie monosemantice, în situația în care unul și același acronim este corespondentul a două sau mai multe afecțiuni distincte;
- **valențele combinatorii** ale unităților lingvistice folosite în domeniul medical;
- **interferența** interlingvistică, manifestată prin neconcordanțe la nivel nu doar lexical, ci și gramatical ori chiar stilistic.

Să abordăm pe rând fiecare dintre aceste probleme:

1. **Organizarea distinctă a sistemelor medicale** din variate țări influențează semnificativ, din punct de vedere administrativ, întreaga procedură terapeutică. Adevăratele, trimiterile parafate și semnate atât de medicul curant, cât și de instituțiile cu autoritate în domeniu, avizele primite de la acestea pentru deplasările în străinătate sunt fie redactate de la bun început în format bilingv (așa cum se întâmplă în cazul atestării administrării vaccinului anti-COVID-19), fie pot necesita transpunerea lor din română într-o altă limbă, în funcție de țara de destinație pentru călătoria planificată în avans. În plus, în situațiile în care, dată fiind starea pacientului, se impune ca el să fie transferat în străinătate, traducerea corectă a documentației analizelor efectuate și a istoricului evoluției sale este esențială pentru ameliorarea și vindecarea afecțiunilor de care suferă.

Ca exemplu relevant pentru acest segment putem indica denumirile instituțiilor sanitare de bază, și anume rus. *Министерство Здравоохранения РФ (Минздрав)* – eng. *Department of Health & Social Care* (Marea Britanie) / *United States Department of Health and Human Services* (SUA) – rom. *Ministerul Sănătății*. Din cele enunțate, observăm că Rusia și România au o structură organizatorică asemănătoare, iar echivalența este ușor de stabilit, la numele instituției adăugându-se ca indicativ doar țara (rus. *Министерство Здравоохранения Румынии / Российской Федерации* – rom. *Ministerul Sănătății din România / din Federația Rusă*). Varianta în limba rusă comportă unele diferențe, însă nu semnificative (*здорово* – de la *здоровье* [sănătate] + *охранение* [protecție] = *protecția sănătății*; *Минздрав* – denumirea abreviată, însă facil de decodificat). La fel, cele două unități guvernamentale din Marea Britanie și SUA sunt

similare prin constituirea lor ca *Departamente* și nu ca *Ministere*. Totuși, există și aici o deosebire care merită evidențiată – componenta *Servicii Sociale* este redată în engleza britanică drept *Social Care*, iar în engleza americană ca *Human Services*. Diferența fundamentală este, însă, cea între *minister* și *departament*, întrucât la prima vedere *Department of Health* poate fi redat ca *Direcția de Sănătate* (*Direcția de Sănătate Publică* sau *DSP*), cu mențiunea că în limba engleză sintagma *Ministry of Health* se folosește exclusiv pentru traducerea denumirilor instituțiilor de profil din alte țări, dar nu apare în vocabularul curent cu referire la propriile organizații (britanice sau americane).

2. **Diferențele** în materie de **taxonomie** și **nomenclatură** – aici un rol fundamental îl au unitățile de măsură în raport de care se stabilește dozajul medicației și a căror traducere trebuie realizată nu atât în plan formal, cât în ceea ce privește corespondența lor de conținut.

De exemplu, în Rusia nivelul hemoglobinei se măsoară în *grame per litru*, câtă vreme în Marea Britanie, SUA și România ea este precizată în *grame per decilitru*. Iar în afara acestei diferențe a unității de măsură la care se face apel există și una de natură lingvistică – în engleza britanică și canadiană cuvântul *decilitru* se ortografiază ca **decilitre**, în timp ce în engleza americană el apare scris ca **deciliter**. Acest lucru însă nu afectează de regulă comunicarea, întrucât termenul apare de cele mai multe ori prescurtat unanim ca **dl.** și numai pentru ochiul unui diletant ar putea fi confundat cu abrevierea *dl.* folosită în română pentru *domnul*, clarificarea decurgând aici natural, din context (într-un caz abrevierea apare precedată de cifre: *13g/dl.*, iar în celălalt – urmată de un substantiv propriu: *dl. Mitrescu*).

3. Particularitățile **structurale** ale textelor medicale – în funcție de specificul lor (prescripție medicală, trimitere la analize, certificat, prospect al unui medicament) trebuie ținut cont de o serie de exigențe de ordin formal, tipizat (încadrarea unui volum de informație substanțial într-un spațiu și o amplasare predefinite). În cazul bibliografiei de specialitate (compendii, manuale, articole) rigurozitatea scade, menținându-se totuși în limitele impuse de stilul științific³.

4. **Diferența de afixe** la nivel interlingvistic – fie că este vorba de *prefixe* sau *sufixe*, ele sunt elemente mobile în traducere, forma lor putând varia chiar dacă poziția în configurația cuvântului rămâne aceeași: rus. *гемостаз* – eng. *hemostasis* – rom. *hemostază*, rus. *дентальный* – eng. *dental* – rom. *dentar*, rus. *пачидермия* – eng. *pachydermia* – rom. *pahidermie*, rus. *непедозуповка* – eng. *overdose* – rom. *supradoză*.

5. **Dinamica intensă** a terminologiei medicale, grație evoluției tehnico-științifice, ceea ce favorizează apariția și fixarea în limbă a **neologismelor**. Cum știința și medicina sunt în continuă dezvoltare, iar specialiștii comunică pe plan internațional, orice schimbare care se produce într-o anumită parte a lumii devine, din realitate națională – știre mondială, în măsură să inspire sau să afecteze întreaga lume. Acest fapt poate fi

³ Pentru detalii referitoare la caracteristicile textelor științifice vezi articolul intitulat *The specificity of scientific texts (exemplification based on the terminology from the field of ecology)*, publicat de autoare în numărul 8/2020 al volumului Conferinței Internaționale Language, Discourse and Multicultural Dialogue, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-93590-3-7, pp. 147-156.

probat ușor, dacă luăm ca exemplu tot situația actuală, cu vaccinul împotriva COVID-19, care a fost prelucrat de diverse companii din numeroase țări, efectul său fiind, în mare, același – un grad de protecție ridicat (de aproximativ 90%), pentru a preveni infecția cu virusul în cauză. Același lucru se întâmplă la nivel tehnic (orice aparatură medicală nouă ar apărea, ea poate fi comercializată și în alte țări decât cea producătoare) și, desigur, lingvistic.

În plan lingvistic, denumirea de **Coronavirus**, dată acestui agent patogen pe baza conformației sale circulare, a dus la dezbateri privitoare la accentuarea cuvântului și s-a dovedit a fi o noțiune prolifică din punct de vedere al derivării. Astfel, în articolul său intitulat *COVID-19 / Ковид – руссификация интернационализма (COVID-19 / Kovid – rusificarea unui internaționalism)*, publicat anul trecut, prof. dr. I.V. Baškova (Baškova, 2020, p. 689-692) analizează succint parcursul progresiv al acestui neologism de la simplă denumire la cuvânt de bază pentru o amplă familie lexicală. Conform datelor disponibile pe Yandex (motor de căutare din Rusia, asemănător cu Google), termenul *Coronavirus* a fost menționat pentru prima dată pe 21 ianuarie 2020, sub forma „*Что собой представляет новый **Коронавирус COVID-19?***” („*Ce este acela **Coronavirus, COVID-19?***”), noutatea sa fiind marcată prin dubla ortografiere, atât cu caractere chirilice, cât și latine. Abia pe data de 12 februarie 2020, mai precizează autoarea, termenul *COVID* a apărut pe site-uri în varianta rusificată (ortografiat numai conform alfabetului chirilic, drept *ковид*), însă mai întâi în Belarus, apoi o zi mai târziu în Crimeea și pe 15 februarie în mass-media rusă. De atunci, propagarea sa a continuat nu numai pe cale aeriană și prin contactul cu persoane bolnave, ci și pe filieră... online. Odată preluat, virusul s-a comportat în mediul online la fel ca în organismul uman, câștigând teren și punându-și inevitabil amprenta. În unele surse el se întâlnește sub forma *Coronavirus / коронавирус* (desemnând agentul patogen), în altele – **COVID** / **ковид** (indicând boala), accentul variază, fluctuând între prima și a doua silabă *CO-VID* / *ко-вид*, dată fiind asocierea lui cu denumirile altor boli⁴. În limba română, accentul este de asemenea mobil (termenul *COVID* nu se regăsește încă în dicționar, iar populația îl pronunță în ambele moduri; în schimb, regăsim noțiunea de *coronavirus*, unde este accentuată vocala i). În limba engleză, indiferent de tipul acesteia (britanică sau americană), accentul cade pe prima silabă – **COVID**. La nivel gramatical, în limba rusă el se declină ca un substantiv masculin terminat în consoană dură (prin corelarea lui *ковид* / *COVID* cu *болид* / *bolid*), rezultând forme ca: *о ковиде, ковидом, ковида* (*despre COVID, de COVID, al / a / ai / ale COVID*). În limbile engleză și română el nu își schimbă forma. Cel mai interesant este, însă, efectul său în derivare, unde a generat termeni precum: *ковид-центр* (eng. *COVID centre / center* – rom. *centru COVID*), *ковид-бригада* (eng. *COVID brigade* – rom. *brigadă COVID*), *ковид-пациенты* (eng. *COVID patients* – rom. *pacienți COVID*), *ковид-диссидент* vs. *ковид-энтузиаст* (eng. *COVID dissident* or *COVID enthusiast* – rom. *disident COVID* sau *entuziast COVID*), *ковид-*

⁴ Vezi, în acest sens, și articolul *Языковые итоги года – ирония и пандемия (Concluziile lingvistice ale acestui an – între ironie și pandemie)*, disponibil la adresa: <https://tass.ru/obschestvo/10132851>, ultima accesare: februarie 2021.

позитивный (eng. *COVID positive* – rom. *pozitiv COVID*), *ковид-условия* (eng. *COVID context* – rom. *condiții / context COVID*). Pornind de la dezbaterele pro și contra „conspirației COVID” în limba rusă au apărut termeni peiorativi, cum ar fi: rus. *ковидник* – eng. *covidor* – rom. *covidătoare / covidor* (cu referire la un spațiu din care te poți contamina), rus. *ковидец* (de la *конец* – sfârșit) – eng. *Covidalypse* – rom. *Covidalipsă* (de la Apocalipsă), rus. *ковидуада* – eng. *Covidiation* – rom. *Covidiadă*, rus. *Ковидло* – eng. *Covid monster* – rom. *monstru Covid / Covid-bau* și chiar rus. *ковидуом* – eng. *covidiot* – rom. *covidiot*. Pentru acești termeni există preponderent corespondente în limba engleză, iar în limba română am oferit propria noastră traducere.

6. Abundența și uzul voluntar al **anglicismelor** în traducere – din care derivă necesitatea de a opta pentru una dintre variantele existente (engleza britanică sau engleza americană), în funcție de limba și publicul țintă. Aici problema este exclusiv de natură ortografică și nu influențează în mod critic comunicarea, rezonanța cuvintelor păstrându-se în procesul de lecturare și facilitând înțelegerea sensului lor. Atare diferențe întâlnim la scrierea vocalelor **ae** și **e** (*anaemia / anemia*), **oe** și **e** (*foetus / fetus*), **our** și **or** (*tumour / tumor*), a desinențelor de tipul **lyse** și **lyze** (*catalyse / catalyze*), **re** și **er** (*fibre / fiber*).

7. **Calitatea dicționarelor** de specialitate, fie ele bilingve sau poliglote, depinde direct de factorii enumerați anterior. În primul rând, lingviștii și academicienii care le întocmesc trebuie să manifeste disponibilitate în a actualiza lucrările și a ține pasul cu evoluția tehnologică fulminantă. De asemenea, dacă dicționarul bilingv este rus-englez, englez-rus, român-englez sau englez-român este necesar să se precizeze alternativa aleasă (britanică sau americană) sau să fie indicate ambele variante (ceea ce poate crește considerabil volumul de muncă).

8. Redarea lexicului de origine străină (independent de proveniența sa exactă) prin **transliterare** sau **calchiere**, astfel conservându-se forma cuvintelor, fără ca acest lucru să le clarifice automat sensul reprezintă uneori o problemă, dar concomitent funcționează ca modalitate productivă de redare a terminologiei neologice străine, precum și a internaționalismelor. Potrivit opiniei prof. univ. N.V. Derevleva de la Universitatea de Medicină din Grodno, Belarus, predilecția pentru transliterare este un răspuns (imun?!) firesc la ceea ce ea numește „*epidemie de cuvinte străine*” (Derevleva, 2010, p. 114) și ale cărei cauze rezidă în patru criterii: faptul că internaționalismele, prin configurația lor, înlesnesc schimbul de informații; intensificarea și simplificarea procesului de traducere, luând în considerare calibrul materialului de lucru; evoluția tehnică și, implicit, terminologică; tendințele actuale, în care uzul limbii engleze a devenit un *trend* în sine.

Dintre exemplele care se încadrează în această categorie le putem aminti pe următoarele: rus. *скрининг* – eng. *screening* – rom. *screening*, rus. *ретенция* – eng. *retention* – rom. *retenție*, rus. *экспульсия* – eng. *expulsion* – rom. *expulsie* etc. Legat de calchiere, S.S. Kupov și I.N. Kupova (Kupov, Kupova, 2009) precizează că ea este, de fapt, un fel de *împrumut mascat* (rus. *скрытое заимствование* – eng. *concealed borrowing*), în care materialul lingvistic preluat duce la formarea unor noi cuvinte și expresii, create

după structura din limba sursă: rus. *клетка памяти* – eng. *memory cell* – rom. *celulă de memorie*⁵, rus. *естественный отбор* – eng. *natural selection* – rom. *selecție naturală*, rus. *борьба за существование* – eng. *struggle for existence* – rom. *lupta pentru supraviețuire*. Iar D.V. Golovaceva și I.V. Novițkaia oferă, la rândul lor, câteva exemple în care cele două strategii de traducere se combină (Golovaceva, Novițkaia, 2018, p. 32): rus. *абдоминальные боли* – eng. *abdominal pain* – rom. *dureri abdominale*, rus. *ацетилсалициловая кислота* – eng. *acetylsalicylic acid* – rom. *acid acetilsalicilic* (sunt redade prin calchiere + transliterare).

9. **Falșii prieteni**, deseori desprinși din rândurile *internaționalismelor*, reprezintă cuvinte cu structură fonetică și ortografică identică și sens diferit (fiind, așadar, *omonime interlingvistice*), a căror emergență este cauzată de conotația diferită a cuvintelor (Șirinian, Șustova, 2018, p. 307): eng. *lunatic* – rom. *nebun* – rus. *сумасшедший* / rus. *лунатик* – eng. *sleepwalker* – rom. *somnambul*. Cât privește rom. *lunatic*, acesta este un termen ambivalent, definiția sa cuprinzând ambele sensuri: „1. *somnambul*; 2. *cu idei ciudate sau manifestări bizare*” (DEX, 2012, p. 605); rus. *агония* – eng. *agony* – rom. *agonie*, folosit în limbile engleză și română cu sensul propriu de stare ce precede moartea, dar și figurat de neliniște, zbucium, frământare sufletească, în timp ce în limba rusă el nu are decât semnificația primară, de etapă dinaintea decesului sau dispariției (rus. *агония животного* – eng. *an animal's agony* – rom. *agonia unui animal*, rus. *агония вражеских войск* – eng. *the enemy troops' agony* – rom. *agonia trupelor dușmane*); eng. *to take the drug* – rom. *a lua medicamentul* – rus. *брать / принимать лекарство* (*брать* – a-l lua dintr-un loc, de exemplu de pe masă, iar *принимать* – a administra, a înghiți medicamentul); eng. *symptomatic hypertension / symptomatic therapy* – rus. *артериальная гипертония с клиническими проявлениями / симптоматическая терапия* – rom. *hipertensiune manifestă / tratament simptomatic*.

10. Fenomenul de **sinonimie**, considerat de către lingviști „*un inconvenient major, care pune sub semnul întrebării însuși caracterul normativ al terminologiei ca știință*” (Solnțev, 2010, p. 132), este caracteristic multora dintre limbile existente, ce se face resimțit mai curând în sfera clinică, decât în anatomie. G.N. Babici propune o clasificare tripartită a sinonimelor din domeniul medical: sinonime *absolute* (caz în care noțiunile corespund în totalitate, ca nuanță și stil: eng. *to abduce / to abduct*), sinonime *ideografice* (dacă sensul este același, dar există diferențe de conotație: eng. *doctor / physician / medical practitioner*) și sinonime *stilistice* (atunci când registrul lingvistic este distinct: eng. *lazy eye / amblyopia*, eng. *breastbone / sternum*) (Babici, 2010, p. 81).

11. Fenomenul de **metonimie**, adică „*inversiunea categoriilor logice ale întregului prin parte, ale părții prin întreg, ale cauzei prin efect, ale efectului prin cauză, ale abstractului prin concret*” (DEX, 2012, p. 647), situație în care elementul particular denumește premisa generală (localizarea specifică a unei afecțiuni ajunge să desemneze boala în sine): rus. *птичий грипп* – eng. *avian influenza* – rom. *gripă aviară*, rus. *свиной грипп* – eng. *swine influenza* – rom. *gripă porcină*, rus. *коровье бешенство* – eng. *mad*

⁵ În limbile engleză și română noțiunea de *memory cell / celulă de memorie* se folosește atât în domeniul medical, cât și în cel informatic.

cow disease – rom. *boala vacii nebune*, rus. *компьютерная зависимость* – eng. *computer addiction* – rom. *dependență de calculator*. În exemplele formulate, animalul la care s-a dezvoltat afecțiunea sau obiectul care i-a determinat apariția sunt integrate și în denumirea bolii, exemplarul infestat devenind etalon pentru întreaga clasă de viețuitoare contaminate, chiar dacă ele nu aparțin aceleiași specii (apărută la păsări și denumită ca atare, *gripa aviară* se poate transmite și la om).

12. Prezența **eponimelor** (sintagme ce desemnează simptome, sindroame ori boli care au încorporat în denumirea lor numele personalității care le-a descoperit). De regulă, acestea sunt îmbinări de cuvinte bimbembre, formate din denumirea afecțiunii respective sau denumirea anumitor părți ale corpului și numele specialistului care le-a descoperit, cum ar fi: rus. *Адамово яблоко* – eng. *Adam's apple* – rom. *mărul lui Adam*, rus. *Фаллопиевы трубы* – eng. *Fallopian tubes* – rom. *tuburile lui Fallopio* (trompele uterine), rus. *Евстахиева труба* – eng. *Eustachian tube* – rom. *trompa lui Eustachio* (tuba auditivă), rus. *болезнь Альцгеймера* – eng. *Alzheimer's disease* – rom. *boala Alzheimer*, rus. *синдром Дауна* – eng. *Down's syndrome* – rom. *sindromul Down*, rus. *перелом Джефферсона* – eng. *Jefferson fracture* – rom. *fractura Jefferson*, rus. *миотомия по Геллеру* – eng. *Heller's myotomy* – rom. *miotomia Heller* etc. Aparent facil de tradus, prin simpla transliterare (adaptare fonetică și ortografică) a numelor, precum și întrebuițând punctual dicționarul în căutarea echivalentului adecvat organelor vizate sau bolii în cauză, eponimele pot genera, totuși, confuzie (Suhareva, Rodionova, op. cit, p. 62), atunci când denumirile au în limba țintă un corespondent diferit de termenul din limba sursă, ca de exemplu rus. *болезнь Шарко* – eng. *Lou Gehrig's disease* – rom. *boala lui Lou Gehrig* sau *boala lui Charcot*, când există sinonimie în denumirea afecțiunii: rus. *синдром Окамото / Ау-Кляйна* – eng. *Okamoto syndrome / Au-Kline syndrome* – rom. *sindromul Okamoto / Au-Kline* ori când se folosesc mijloace diferite de a o indica: rus. *болезни Харта* – eng. *H disease* – rom. *boala Hart*, în engleză această afecțiune fiind marcată doar prin inițială, câtă vreme în rusă și română numele specialistului figurează în forma sa completă. Tot aici merită menționat faptul că un eponim de factură recentă este cel de rus. *слоу Дюа* – eng. *Dua's layer* – rom. *stratul lui Dua*, un nou strat cornean, despre care s-a aflat abia în anul 2013⁶.

13. **Acronimele**, care, pe lângă faptul că nu se regăsesc întotdeauna în dicționare, pot să nu fie monosemantice, în situația în care unul și același acronim este corespondentul a două sau mai multe afecțiuni distincte. Atare acronime polisemantice se mai numesc și *omoacronime*, întrucât este vorba de mai multe sintagme care au o prescurtare identică din punct de vedere al formei și rezonanței, însă al cărei sens diferă în funcție de obiectul la care face referire. Omoacronimele pot fi clasificate în două categorii (Barbașiova, Roșkova, 2017, p. 29):

⁶ „Oamenii de știință de la Universitatea din Nottingham au descoperit un nou strat al corneei, botezat stratul lui Dua, după numele descoperitorului său, Harminder Dua. Acesta este membrana transparentă ce acopera ochiul, un strat dur și subțire de doar 0,001 mm grosime. Stratul Dua este compus din colagen, care oferă elasticitate pielii. Harminder Dua a precizat că, din punct de vedere clinic, există multe boli ce afectează partea din spate a corneei, iar specialiștii din întreaga lume le asociază deja cu prezența, absența sau lezarea acestui strat.” (<https://devoratoruldecreiere.wordpress.com/2013/11/11/stratul-lui-dua-un-nou-strat-al-corneei/>, ultima accesare: februarie 2021).

- omoacronime **întâmplătoare**, care au apărut în urma suprapunerii abrevierilor obținute prin juxtapunerea inițialelor cuvintelor: *GUCCI* – nu ca denumire a faimoasei companii italiene de lux, ci drept prescurtare a eng. *Genito-Urinary Clinic, Chlamydial Infection*, *COLD* – eng. *Chronic Obstructive Lung Disease*, și nu echivalentul cuvântului *frig*, *HEAR* – *Hospital Emergency Ambulance Radio*, nu verbul *a auzi*, *SOAP* – *Subjective, Objective, Assessment, Plan*, nu *săpun*, *OSCAR* – *Open Source Clinical Application Recourse*, nu *Oscar* ca prenume, *ELISA* – *Enzyme-Linked Immunosorbent Assay*, nu *Elisa* ca prenume, *NED* – *No Evidence of recurrent Disease*, nu prenumele *Ned* (utilizat, la rândul său, ca alint pentru *Edward*), *BUN* – *Blood Urea Nitrogen*, nu *coc* sau *chiflă*.

- omoacronime **create**, în care nu se folosesc numai inițialele, ci orice fragmente de cuvânt: *SIGNIFY* – *Study assessInG the morbidity-mortality beNefits of the If inhibitor ivabradine in patients with coronarY artery disease* și nu *a semnifica*, *RE-LY* – *Randomized Evaluation of Long term anticoagulant therapY* și nu *a te baza pe cineva / ceva*.

14. **Valențele combinatorii** ale unităților lingvistice folosite în domeniul medical – în acest caz importantă este selecția sensului contextual adecvat și corespondența la nivelul îmbinărilor de cuvinte, nu al noțiunilor luate separat, de exemplu: rus. *снять электрокардиограмм* – eng. **to take** an electrocardiogram – rom. **a face** o electrocardiogramă, rus. *лекарство нужно принимать ежедневно* – eng. the medicine must **be taken** daily – rom. medicamentul trebuie **administrat** zilnic, rus. *лихорадит* – eng. **to get** a fever – rom. **a face** febră, rus. *бросать в озноб* – eng. **to get** the chills – rom. **a avea** frisoane.

15. **Interferența** interlingvistică, adică influența negativă a limbii materne asupra limbii străine studiate sau cu care se lucrează, poate apărea pe mai multe paliere lingvistice (Alimov, 2015):

- **fonetic**: eng. *seek* (a căuta) și *sick* (bolnav);
- **ortografic**: rus. *вакцина*, nu *ваккцина* – eng. *vaccine* – rom. *vaccin*;
- **morfolologic**: rus. *передозировка* – eng. *overdose* – rom. *supradoză*, rus. *избыточный вес* (nu *перевес*) – eng. *overweight* – rom. *kilograme în plus* (nu *supragreutate*), rus. *знания* (pl.) – eng. *knowledge* (sg.) – rom. *cunoștințe* (pl.), rus. *корь* (sg.) – eng. *measles* (pl.) – rom. *rujeolă* (sg.);
- **lexical**: rom. *пожар* (sau *rujeolă*) – eng. *measles* – rus. *корь*, rus. *пожар* – eng. *fire* / *conflagration* – rom. *incendiu*;
- **semantic**: eng. *unit* – rom. *unitate* – rus. *единица* (*antitoxic unit* – *антитоксическая единица*), *аппарат* (*artificial respirating unit* – *аппарат искусственного дыхания*), *отделение* (*cardiac surgery unit* – *кардиохирургическое отделение*);
- **sintactic**: rus. *Мы не выявили ничего нового* – rom. **Nu** am descoperit **nimic** nou – eng. *We haven't revealed anything new* / *We have revealed nothing new*, nu *We haven't revealed nothing new*, cu dublă negație, așa cum se întâmplă în limbile rusă și română.

Problemele dezbătute în cele de mai sus probează complexitatea lexicului din domeniul medical și totodată importanța unei traduceri bine documentate. Din vastul registru de *dificultăți lingvistice* (ce se aseamănă surprinzător de mult cu dificultățile motorii, respiratorii ori de altă natură organică, pe scurt – cu însuși vocabularul pe care

l-am folosit ca suport în expunerea de față), le-am ales pe cele considerate relevante în majoritatea lucrărilor din bibliografia de specialitate pe care am consultat-o. Iar concluzia la care am ajuns este aceea că, pentru a scădea riscul de contaminare a traducerilor cu „corpi străini” de anatomia textelor cu care se lucrează, trebuie luate la timp măsuri profilactice: o riguroasă igienă culturală, un regim de muncă sănătos, un antrenament constant pentru a ne menține în formă din punct de vedere profesional și, nu în ultimul rând – un psihic motivat să dorească mai mult, întrucât în căutarea perfecțiunii importantă este nu atât ținta, cât călătoria în sine.

Bibliography

În limba rusă:

- Абрамова, Г.А. *Медицинская лексика: основные свойства и тенденции развития*, Краснодар, 2003
- Алимов, В.В., *Теория перевода: пособие для лингвистов-переводчиков*, Москва, Изд-во Ленанд, 2015
- Бабич Г.Н., *Лексикология английского языка*, Москва, изд-во Флинта / Наука, 2010
- Барбашёва, С.С., Рошкова, Т.В., *Медицинские акронимы и омоакронимы: классификация, проблемы употребления и перевода*, Вестник ТГПУ, № 3 (180) / 2017, с. 28-32
- Башкова, И.В., COVID-19 – Ковид: русификация интернационализма, Мир науки, культуры, образования, № 6 (85) / 2020, с. 689-692
- Бесекирска, Л., *Интернациональная лексика в медицинской терминологии русского языка*, Москва, 1997
- Головачева, Д.В., Новицкая, И.В., *Особенности перевода медицинских терминов*, Juvenis scientia, № 2 / 2018, с. 30-33
- Деревлева, Н.В., *Отрицательная интерференция как источник псевдоинтернационализмов и других трудностей в медицинском переводе (на материале английского языка)*, Журнал Гродненского государственного медицинского университета, № 3 / 2016, с. 147-151
- Деревлева, Н.В., *Транскрипция и транслитерация как продуктивные способы образования новых медицинских терминов*, Журнал ГрГМУ, № 4 / 2010, с. 114-115
- Злобина, И.С., Мишутинская, Е.А., Пономаренко, Л.Н., *Лингвостилистические особенности медицинских текстов в переводческом аспекте*, Гуманитарная парадигма, № 1 (4) / 2018, с. 9-14
- Казакова, Т.А., *Практические основы перевода*, Санкт-Петербург, Изд-во Союз, 2001
- Комиссаров, В.Н., *Теория перевода (лингвистические аспекты)*, Москва, Изд-во Высшая школа, 1990
- Краснов, К.В., *Англо-русский словарь ложных друзей переводчика*, Москва, Изд-во ЭРА, 2004
- Купов, С.С., Купова, Ю.Н., *Роль калькирования в переводе медицинской лексики*, Журнал Российский медико-биологический вестник имени академика И.П. Павлова, 2009
- Осатаева, А.Н., *Основные проблемы перевода медицинских терминов*, Журнал Наука, техника и образование, 2016, с. 105-106
- Раренко, М.Б., *Особенности медицинского перевода*, Журнал Социальные и гуманитарные науки, 2020, с. 48-61

Солнцев, Е.М., *Общие и частные проблемы перевода медицинских текстов*, Вестник МГЛУ, № 9 / 2010, с. 131-141

Стеблецова, А.О., Торубарова, И.И., *Лингвистические несоответствия при переводе медицинского текста как проявление интерференции русского языка*, Журнал Филологические науки. Вопросы теории и практики, Тамбов, Изд-во Грамота, № 10 (88) / 2018, с. 351-355

Сухарева, Е.Е., Родионова, Н.С., *Проблемы перевода медицинского текста*, Вестник ВГУ. Лингвистика и межкультурная коммуникация, № 2 / 2020, с. 60-64

Трофимова, Н.А., *Особенности освоения заимствованной лексики в отраслевой терминосистеме: на материале русской, английской и немецкой медицинской терминологии*, Саратов, 2004

Ширинян, М.В., Шустова, С.В., *Трудности медицинского перевода и способы их преодоления при обучении студентов неязыковых вузов*, Журнал Язык и культура, 2018, с. 295-316

În alte limbi:

Bayar, Monia, *To Mean or Not to Mean*, Kadmous cultural foundation, Damascus, 2007

DEX – Dicționarul explicativ al limbii române, București, Editura Univers Enciclopedic, 2012

Gutt, Ernst-August, *Translation and Relevance. Cognition and Context*, Routledge, 2000

Jakobson, Roman, *On linguistic aspects of Translation*, 1959

Wills, Wolfram, *The science of translation : problems and methods*, Tübingen, 1982